

Επιθεώρηση Οικονομία & Αγορές
«Ενέργεια, Logistics, Τουρισμός: Προοπτικές των Κλάδων, Επενδυτικά Σχέδια σε Εξέλιξη και Συνεισφορά τους στο ΑΕΠ.»

Η Διεύθυνση Οικονομικής Ανάλυσης και Έρευνας Διεθνών Κεφαλαιαγορών της Eurobank εξέδωσε σήμερα το πρώτο τεύχος της Επιθεώρησης Οικονομία & Αγορές για το 2018. Η έκδοση φιλοξενεί μελέτη με τίτλο: «**Ενέργεια, Logistics, Τουρισμός: Προοπτικές των Κλάδων, Επενδυτικά Σχέδια σε Εξέλιξη και Συνεισφορά τους στο ΑΕΠ**». Συγγραφείς της μελέτης είναι οι κ.κ. **Φωκίων Καραβίας**, Διευθύνων Σύμβουλος της Eurobank και **Δρ. Τάσος Αναστασάτος**, Group Chief Economist της Eurobank.

- Οι κλάδοι της ενέργειας, των logistics και του τουρισμού είναι στρατηγικοί για την ελληνική οικονομία και έχουν μεγάλη δυναμική ανάπτυξης. Μαζί με άλλους εξωστρεφείς τομείς, θα συμβάλλουν στην **αλλαγή του μοντέλου ανάπτυξης**
- Οι τρεις αυτοί τομείς έχουν ήδη προσελκύσει το ενδιαφέρον επενδυτών. Η μελέτη εξετάζει εν εξελίξει **επενδυτικά σχέδια συνολικού ύψους €22,4 δισ.**
- Τα εξεταζόμενα έργα οδηγούν σε **οριζόντια δεκαετία στη δημιουργία ΑΕΠ €25,2δισ - €31,4δισ**, ανάλογα με το σενάριο και σε **οριζόντια 20ετία, ΑΕΠ €45 δισ - €65,5δισ**
- Υπό ορισμένες υποθέσεις, τα εξεταζόμενα επενδυτικά σχέδια και η συνδεδεμένη αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ μπορούν να οδηγήσουν, σε **10ετή οριζόντια, στη δημιουργία 485.000 - 605.000 θέσεων εργασίας**

Περίληψη

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε αναζήτηση δυναμικών και διατηρήσιμων ρυθμών ανάπτυξης για τα επόμενα χρόνια. Απαραίτητη προϋπόθεση για να επιτευχθούν είναι η αλλαγή αναπτυξιακού μοντέλου, από μεγέθυνση που βασίζεται στην κατανάλωση με καύσιμο τον δανεισμό, σε ανάπτυξη με οδηγό τις επενδύσεις και τις εξαγωγές. Ενώ η σχετική συζήτηση βρίσκεται στο επίκεντρο του δημόσιου διαλόγου εδώ και αρκετό καιρό, το ακριβές της περιεχόμενο παραμένει γενικό και μάλλον αόριστο. Η παρούσα μελέτη εξετάζει μερικά από τα σημαντικότερα επενδυτικά σχέδια που μελετώνται για το άμεσο μέλλον ή βρίσκονται ήδη σε φάση υλοποίησης σε τρεις στρατηγικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας: την ενέργεια, τις υπηρεσίες εφοδιαστικής αλυσίδας (logistics) και τον τουρισμό. Αυτοί οι κλάδοι παρουσιάζουν -πραγματικό ή και δυνητικό- συγκριτικό πλεονέκτημα για την ελληνική οικονομία, συμβάλλουν στην αλλαγή του μοντέλου ανάπτυξης, καθώς είναι εξαγωγικοί τομείς ή τομείς που υποκαθιστούν εισαγωγές, και δημιουργούν οικονομίες κλίμακας και φάσματος με άλλες εξαγωγικές δραστηριότητες. Παρότι και άλλοι τομείς μπορούν να αποτελέσουν μέρος του νέου προτύπου εξειδίκευσης και παρουσιάζουν δυναμισμό (πχ. μεταποίηση), οι συγκεκριμένοι τρεις κλάδοι έχουν ήδη προσελκύσει το ενδιαφέρον επενδυτών, είτε διερευνητικό είτε υλοποιημένο. Υπό την προϋπόθεση της βελτίωσης της εμπιστοσύνης στην οικονομική πολιτική και της μείωσης της αβεβαιότητας,

αυτό το ενδιαφέρον μπορεί να μεταφραστεί σε σημαντικού μεγέθους νέες άμεσες επενδύσεις που θα αλλάξουν εντελώς το οικονομικό τοπίο.

Η ελληνική οικονομία χρειάζεται μια καθαρή αύξηση του κεφαλαιακού της αποθέματος κατά €86 δις σε τιμές 2010, μόνο για να φτάσει στα επίπεδα του 2010. Επιπλέον, η σύνθεση των επενδύσεων πρέπει να αλλάξει με ενίσχυση των επενδύσεων σε εξοπλισμό, υποδομές και έρευνα & ανάπτυξη, οι οποίες έχουν μεγαλύτερη πολλαπλασιαστική επίπτωση στο ΑΕΠ και είναι απαραίτητες για την στροφή προς την οικονομία της γνώσης. Συνολικά, απαιτείται διατηρήσιμη αύξηση όλων των συνιστωσών των επενδύσεων, κατ' ελάχιστον στα επίπεδα του μέσου όρου της Ευρωζώνης ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Τα έργα που εξετάζονται σε αυτή τη μελέτη μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην επίτευξη, τόσο του ποσοτικού, όσο και του ποιοτικού στόχου. Πρώτον, πρόκειται για έργα μεγάλης κλίμακας, συνολικού ύψους περίπου €22,4 δισ. σε τρέχουσες τιμές, ποσό ικανό να καλύψει περίπου το ¼ του κεφαλαιακού κενού εν σχέσει με το 2010, παραβλέποντας τις αποσβέσεις. Δεύτερον, δεδομένου του στρατηγικού χαρακτήρα και της μεγάλης παραγωγικής τους δυναμικής, οι επενδύσεις αυτές έχουν μακροπρόθεσμα μεγάλη πολλαπλασιαστική επίδραση στο ΑΕΠ.

Αρχικά, η μελέτη αναλύει τα χαρακτηριστικά και τα κύρια μεγέθη των τριών τομέων.

Ο κλάδος της ενέργειας συνεισφέρει το 2,7% της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) της ελληνικής οικονομίας, εξαιρουμένων των δραστηριοτήτων χονδρικού και λιανικού εμπορίου. Ωστόσο, η δυναμική του συνεισφορά είναι πολλαπλάσια. Η συνεχιζόμενη απελευθέρωση της χονδρικής και λιανικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, η στρατηγική γεωγραφική θέση της χώρας, η διαθεσιμότητα ανανεώσιμων και ορυκτών πηγών και οι ανακαλύψεις πεδίων φυσικού αερίου στην ανατολική Μεσόγειο δημιουργούν σημαντικές επενδυτικές ευκαιρίες. Η ενέργεια αποτελεί στρατηγικό καταλύτη για τις μακροπρόθεσμες προοπτικές της οικονομίας καθόσον συνδέεται με μεγάλα επενδυτικά έργα υποδομής (αγωγοί, λιμένες, μονάδες παραγωγής ενέργειας, εγκαταστάσεις αποθήκευσης), έχει ζωτική συμβολή στο κόστος της παραγωγής και δημιουργεί θετικές οικονομίες κλίμακας και φάσματος για άλλους τομείς.

Τα logistics συνεισφέρουν το 6,5% της συνολικής ΑΠΑ αλλά μόνο 3,8% αν εξαιρεθεί η ναυτιλία. Αποτελούν επίσης κλάδο στρατηγικής σημασίας και μεγάλης δυναμικής για την Ελλάδα, κυρίως λόγω της γεωγραφικής θέσης της χώρας ως διαμετακομιστικού κόμβου μεταξύ Ευρώπης και Άπω Ανατολής. Ωστόσο, το γεωγραφικό πλεονέκτημα της χώρας παραμένει ως επί το πλείστον αναξιοποίητο λόγω της καθυστέρησης στην ανάπτυξη έργων υποδομής (λιμένων, οδικών και σιδηροδρομικών δικτύων, αερομεταφορών, εγκαταστάσεων αποθήκευσης) και υστερήσεων στην ανταγωνιστικότητα. Πολιτικές για τη βελτίωση των υποδομών, της ανταγωνιστικότητας κόστους, της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών logistics, τη μείωση των διαδικασιών στα σύνορα και τη λοιπή γραφειοκρατία θα μπορούσαν, εκτός από τη θετική επίδραση που θα έχουν στις ελληνικές εξαγωγές, να αυξήσουν το μερίδιο συμβολής στην ΑΠΑ του εγχώριου κλάδου logistics στα επίπεδα του αντίστοιχου της Ευρωζώνης (ήτοι ετήσια αύξηση 1% της ΑΠΑ).

Ο τουρισμός αποτελεί ήδη έναν σημαντικό κλάδο, με μερίδιο 6,4% στην ΑΠΑ, μεγάλες δευτερογενείς διαχύσεις, και είναι κλάδος εξ ορισμού εξωστρεφής. Λόγω των ιδιαίτερων φυσικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών της Ελλάδας, το "ήλιος και παραλία" είναι το κυρίαρχο τουριστικό μοντέλο, ακολουθούμενο από εξειδικεύσεις "city break", πολιτιστικού, θρησκευτικού, ναυτικού και συνεδριακού τουρισμού. Ως συνέπεια, ο κλάδος εμφανίζει υψηλή εποχική και γεωγραφική συγκέντρωση. Τα τελευταία χρόνια, σημειώθηκε σημαντική αύξηση των αφίξεων, βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τιμών και αναβάθμιση των ξενοδοχειακών υποδομών. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν σοβαρές προκλήσεις, όπως η υψηλότερη επιβάρυνση από φόρους και ασφαλιστικές εισφορές σε σύγκριση με τις ανταγωνίστριες χώρες, υψηλές επισφάλειες για ορισμένα ξενοδοχεία, ελλείψεις στον χωροταξικό σχεδιασμό, το νομικό πλαίσιο, τους κανόνες που διέπουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις, την τεχνολογική ετοιμότητα και την υποδομή εδάφους και λιμένων. Επιπλέον, οι δαπάνες ανά ταξίδι στην Ελλάδα είναι αρκετά χαμηλές σε σύγκριση με εκείνες των ανταγωνιστικών προορισμών. Εν όψει μίας αυξανόμενης διεθνούς τουριστικής ζήτησης, η διασφάλιση και βελτίωση της θέσης της Ελλάδας στον διεθνή τουριστικό χάρτη επιβάλλει τη διαφοροποίηση του υπάρχοντος προϊόντικού μείγματος μέσω της αναβάθμισης των δημόσιων και ιδιωτικών υποδομών, αλλά και μέσω της στόχευσης εξειδικευμένων αγορών, όπως οι επισκέπτες μεγαλύτερης ηλικίας, τα επαγγελματικά ταξίδια, η κρουαζιέρα και το city break, συνδεδεμένο με ευρύτερους σχεδιασμούς όπως η ανάπτυξη της λεγόμενης «αθηναϊκής ριβιέρας».

Ακολουθώς, η μελέτη εξετάζει τα εν εξελίξει επενδυτικά σχέδια που παρουσιάζονται στον επισυναπτόμενο Πίνακα 1. Οι επενδυτικές ιδέες για τις οποίες δεν υπάρχουν ακόμη διαθέσιμες λεπτομέρειες δεν περιλαμβάνονται και αποτελούν δυναμικό περαιτέρω ανόδου.

Βάσει μια συγκεκριμένης μεθοδολογίας, ποσοτικοποιείται η δυνητική συνεισφορά των έργων στο ελληνικό ΑΕΠ σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Τα σενάρια που προκύπτουν παρέχουν ένα εύρος εκτιμήσεων (Πίνακας 2): σε ορίζοντα δεκαετίας, τα εξεταζόμενα έργα συνολικού ύψους περίπου €22,4 δισ. σε τρέχουσες τιμές οδηγούν στη δημιουργία ΑΕΠ (και πάλι σε τρέχουσες τιμές) από €25,2δισ στο πιο συντηρητικό σενάριο, έως και €31,4δισ ευρώ στο πιο αισιόδοξο σενάριο (ήτοι 1,1 - 1,4 φορές υψηλότερο από την αρχική αξία των έργων). Σε ορίζοντα 20ετίας, τα έργα οδηγούν στη δημιουργία ΑΕΠ, αξίας από €45 δισ έως €65,5δισ (ήτοι 2 – 2,9 φορές υψηλότερο από την αρχική αξία των έργων). Σε κάθε περίπτωση, η συμβολή είναι πολύ σημαντική και αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου, ενώ υπό ορισμένες υποθέσεις, τα εξεταζόμενα επενδυτικά σχέδια και η συνδεδεμένη αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ μπορούν να οδηγήσουν, σε 10ετή ορίζοντα, στη δημιουργία 485.000 - 605.000 θέσεων εργασίας.

Πίνακας 1: Αξία και χρονοδιάγραμμα επενδύσεων

Έργο	Αξία* (σε €εκ.)	Έτος λειτουργίας
ΕΝΕΡΓΕΙΑ		
1. Διαδριατικός Αγωγός φυσικού αερίου (TAP)	700	2020
2. Διασυνδετήριος Αγωγός Ελλάδας - Βουλγαρίας (IGB)	80	2020
3. Πλωτός τερματικός σταθμός υγροποιημένου φυσικού αερίου στην Αλεξανδρούπολη	300	2023
4. Διασυνδετήριος Αγωγός Ελλάδας - Ιταλίας (IGI)	500	2022
5. Διασυνδετήριος Αγωγός Eastern Mediterranean Pipeline (East Med)	3.000	2025
6. Ηλεκτρική διασύνδεση των νησιών με την ηπειρωτική Ελλάδα		
<i>Κυκλάδες Φάση Β</i>	86,8	2019
<i>Κυκλάδες Φάση Γ (Σύρος - Λαύριο)</i>	102	2020
<i>“Μικρή” διασύνδεση Κρήτης</i>	330	2020
7. Ηλεκτρική διασύνδεση EuroAsia Interconnector	1.000	2023
8. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ, νέες αδειοδοτήσεις)	1.200	2020
9. Τερματικός σταθμός υγροποιημένου φυσικού αερίου στη Ρεβυθούσα	40	2018
10. Μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας Συνδυασμένου Κύκλου (ΘΗΣ) με καύσιμο το φυσικό αέριο στον Άγιο Νικόλαο Βοιωτίας	300	2023
LOGISTICS & ΥΠΟΔΟΜΗ		
1. Εμπορευματικό Κέντρο Θριασίου Πεδίου		
<i>Φάση Α</i>	80,5	2020
<i>Φάση Β</i>	68	2028
2. Έργο “Sea2Sea”	2.000	2024
3. Αναβάθμιση του λιμένα Πειραιώς		
<i>Υποχρεωτικές επενδύσεις</i>	300	2021
<i>Επιπρόσθετες επενδύσεις</i>	172	2021
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ		
1. Επέκταση του μετρό της Αθήνας (γραμμή 4, τμήμα Βεΐκου - Γουδί	1.450	2028
2. Επέκταση της Αττικής Οδού έως το Λαύριο και αναβάθμιση του λιμένος του Λαυρίου	285	2023
3. Επέκταση της Δυτικής Περιφερειακής Υμηττού έως τη Λεωφόρο Βουλιαγμένης	450	2023
4. Βόρειος Οδικός Άξονας της Κρήτης	700	2024
5. Αεροδρόμιο στο Καστέλι της Κρήτης	1.000	2023
6. Ανάπλαση του Ελληνικού	7.000	2028
7. Ανάπτυξη διάφορων ξενοδοχειακών μονάδων **	1.250	2018-2021

* Αναφέρεται στο υπολειπόμενο ποσό της επένδυσης (μέχρι την ολοκλήρωση του έργου) και στο τμήμα της επένδυσης που αφορά την Ελλάδα.

**Συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, των παρακάτω έργων: της τουριστικής ανάπτυξης της Αθηναϊκής Ριβιέρας, των επενδύσεων σε Κασσιόπη Κέρκυρας, Άφαντου Ρόδου, Ξενοδοχείων Ikos (Κέρκυρα και Κως) και Costa Navarino, της ανακαίνισης του Athens Ledra, του Astir Palas στη Βουλιαγμένη και του Hilton και της μεταφοράς του Καζίνο της Πάρνηθας.

Πίνακας 2: Συνεισφορά έργων στο ΑΕΠ

	Συν/στης απόσβεσης (δ) = 4,1% (βαθμονομημένος, σύνολο οικονομίας) ICOR = 3,2 (βαθμονομημένο)	Συν/στης απόσβεσης (δ) = 4,1% (βαθμονομημένος, σύνολο οικονομίας) ICOR = 3,5 (ιστορικό)	Συν/στης απόσβεσης (δ) = 8,8% (βαθμονομημένος, βιομηχανία) ICOR = 3,5 (ιστορικό)
Σωρευτική συνεισφορά στο ΑΕΠ (2019-2028)	€31.4 δις	€28.7 δις	€25.2 δις
Σωρευτική συνεισφορά στο ΑΕΠ (2019-2038)	€65.5 δις	€59.9 δις	€45 δις